

Отримано: 16 травня 2017 р.

Прорецензовано: 03 червня 2017 р.

Прийнято до друку: 10 червня 2017 р.

kryvenn@ukr.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2017-5(33)-32-35

Кривенко Н. В. Методичні підходи до оцінки розвитку міжнародного поділу праці / Н. В. Кривенко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», червень 2017. – № 5(33). – С. 32–35.

УДК: 339.91: 001.8

JEL-класифікація: F

Кривенко Надія Василівна,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, докторант ННЦ «Інститут аграрної економіки»

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПОДІЛУ ПРАЦІ

У статті розглянуто основні показники оцінки розвитку міжнародного поділу праці (МПП), зокрема які характеризують участь окремих країн у МПП, а також місце міжнародних регіонів. Запропоновано використовувати коефіцієнти для визначення участі інтеграційних угруповань у МПП, проаналізовано значення окремих показників участі в міжнародному поділі праці для країн із малою економікою з використанням даних щодо зовнішньої торгівлі.

Ключові слова: міжнародний поділ праці, спеціалізація, експорт, товарообіг, ВВП, міжнародний регіон, країни з малою економікою.

Кривенко Надежда Васильевна,

кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, докторант ННЦ «Институт аграрной экономики»

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО РАЗДЕЛЕНИЯ ТРУДА

В статье рассмотрены основные показатели оценки развития международного разделения труда (МРТ), в том числе характеризующие участие отдельных стран в МРТ, а также – место международных регионов. Предложено использовать коэффициенты для определения участия интеграционных группировок в МПП, проанализировано значение отдельных показателей участия в международном разделении труда для стран с малой экономикой с использованием данных по внешней торговле.

Ключевые слова: международное разделение труда, специализация, экспорт, товарооборот, ВВП, международный регион, страны с малой экономикой.

Nadiya Kryvenko,

PhD in Economics, senior researcher, doctoral student at NSC Institute of Agrarian Economy

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ESTIMATING THE DEVELOPMENT OF THE INTERNATIONAL LABOUR DIVISION

The article considers the main indicators of the international labor division (ILD) development, in particular; those which characterize the participation of individual countries in ILD and the position of the countries among others. It is proposed to use coefficients to determine the participation of integration groups in ILD basing on the significance of separate international labor division participation indicators for countries with a small economy. The research bases on the foreign trade data.

Key words: international labor division, specialization, export, world trade, GDP, international region, countries with a small economy.

Постановка проблеми. Розвиток міжнародного поділу праці (МПП) сприяє все більшій кількості залучення до нього країн різних рівнів економічного розвитку. Спеціалізація на виробництві певних видів продукції сприяє розвитку зовнішньої торгівлі та підвищенню економічного добробуту як країн, так і окремих підприємств. Це зумовило поглиблення наукових досліджень МПП, його теорій та методів оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагоме значення аналізу розвитку МПП надають іноземні та вітчизняні вчені, зокрема Є. Ботенівська, Є. Давиденко, Є. Клеєр, С. Радзівська, А. Поручник, А. Філіпенко, Ю. Шишков, Ямані Хусейн Муса Хусейн. Зроблено значний внесок у вивчення розвитку МПП, впливу науково-технічного прогресу, запропоновано ряд теорій МПП тощо.

Мета і завдання дослідження. Враховуючи вагомий науковий внесок учених, вважаємо що потребують подальшого дослідження методичні підходи щодо оцінки розвитку МПП.

Виклад основного матеріалу. Участь країни в міжнародному поділі праці значною мірою визначає розвиток її зовнішньої торгівлі, ступінь інтеграції у світове господарство, а також рівень економічно-

го розвитку. Слід зауважити, що розроблено ряд показників, які дозволяють визначити місце країни у МПП, наведемо основні з них.

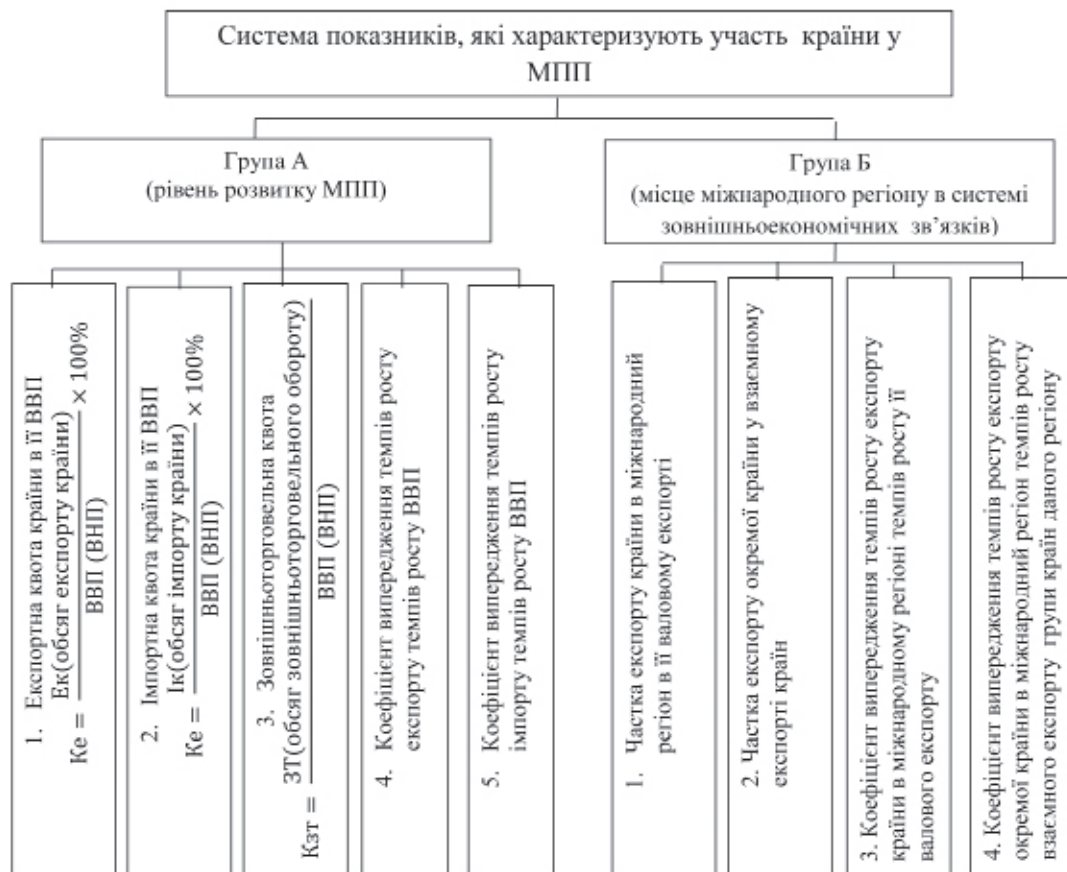
Показник рівня міжнародної спеціалізації галузі – коефіцієнт відносної експортної спеціалізації ($K_{\text{ВЕС}}$) [с. 27], який розраховують за такою формулою:

$$K_{\text{ВЕС}} = \frac{\text{Питома вага товару в експорті країни (Ек)}}{\text{Питома вага товару в світовому експорті (Есв)}} \quad (1)$$

Цей показник дозволяє визначити міжнародно спеціалізовані товари та галузі для певної країни. Чим $K_{\text{ВЕС}}$ більший одиниці, тим очевиднішою є міжнародна спеціалізація відповідної галузі, і чим показник є меншим одиниці, то менше підстав для таких висновків [1, с. 27–28].

Оскільки спостерігається швидкий розвиток міжнародної економічної інтеграції, на світовому ринку виступають не лише окремі країни, а й інтеграційні угруповання, то такий показник варто використовувати з урахуванням цього процесу. Розрахунок можливо здійснювати, використовуючи питому вагу товару в експорті угруповання та світу.

Вчені поділяють систему показників, які характеризують участь окремої країни у МПП на дві групи: А – розвиток МПП, Б – місце міжнародного регіону в системі зовнішньоекономічних зв'язків окремих країн (рис. 1).

Рис. 1. Показники, які характеризують участь країн у МПП

Джерело: Складено відповідно до [1, с. 28].

До МПП уміщено практично всі країни – різних рівнів економічного розвитку, великі та малі, залежно від території та чисельності населення.

Є. Л. Давиденко та Є. С. Ботеновська, аналізуючи участь країн із малою економікою в МПП, розраховують такі основні показники: питома вага країни у світовому експорті (%), питома вага у світовому ВВП (%), коефіцієнт МПП (%), експорт на душу населення (дол. на людину), зростання експорту на душу населення від кожного проценту ВВП, що експортується (%). Наведемо деякі з них:

$$\text{Коефіцієнт МПП} = \frac{\text{Питома вага країни у світовому експорті}}{\text{Питома вага країни у світовому ВВП}}, \quad (2)$$

Якщо коефіцієнт МПП >1 , тобто для країни є характерним перевищення частки у світовому експорті над її часткою у світовому ВВП, і це свідчить про активну участь країни в МПП. Якщо коефіцієнт МПП <1 , то країні необхідно активніше долучатися до МПП для покращення економічної ситуації.

За розрахунками вчених серед таких малих країн як Австрія, Бельгія-Люксембург, Греція, Данія, Ірландія, Ісландія, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Фінляндія, Швейцарія, Швеція коефіцієнт МПП менший одиниці лише для Греції та Португалії, а найвищий (переважає 4) – для Ірландії та країн Бенілюкса, що є найкращим показником серед обраних країн.

Досить великі показники коефіцієнта МПП можуть свідчити про вразливість економіки країни та гіпертрофований розвиток експортного сировинного сектора. Підтвердити чи заперечити такі припущення може аналіз основних товарів, які експортує країна та індексу її диверсифікації. Так, відповідний аналіз малих країн Західної та Північної Європи заперечив такі побоювання.

1. Зростання експорту на душу населення від кожного проценту ВВП, що експортується (%):

$$\text{Зростання Е на душу насел. від кожного \% ВВП, що експортується} = \frac{\alpha_{\text{нд}} \times \text{Хввпе}}{(\text{Хввп} \times \text{Хндс})} \times 100\% \quad (3)$$

де Хнд- експорт країни на душу населення

Хввпе – частка експорту світу до світового ВВП;

Х ввп – частка експорту країни до ВВП;

Хндс – експорт світу на душу населення [2, с. 119].

Такий показник показує зростання експорту на душу населення від кожного відсотка ВВП, що експортується порівняно з середньосвітовою, яку приймають за 100%. Так, чим більший експорт на душу населення країни і чим менша при цьому частка ВВП, що вивозиться, тим вищим є показник росту експорту на душу населення від кожного проценту ВВП, що експортується, тобто вивезення товару здійснюється найефективнішим способом.

Відповідно до зробленого вченими розрахунку, за таким показником, країни з малою відкритою економікою знаходяться в межах 274–524 пунктів, а це показує, що їх експорт ефективніший за середньосвітовий у 2,7–5,2 рази. Найнижчі показники ефективності експорту у Греції та Португалії, хоча ефективність їх майже втричі вища від середньосвітової, а найвищі показники мають Швейцарія, Норвегія та Данія, і за середньосвітовий їх експорт ефективніший у 5 раз [2, с. 120]. Тобто навіть малі країни за правильної політики можуть і мають кращі показники ефективності експорту ніж інші країни.

Також учені пропонують ще коефіцієнти щодо МПП, зокрема:

– частку експорту галузі в загальній вартості експорту;

– частку експорту в загальному обсязі виробленої продукції;

– темпи росту експортної спеціалізації порівняно з темпами росту всієї промисловості країни.

На регіональному рівні серед показників розвитку МПП виокремлюють:

– частку взаємного товарообороту в суспільному виробництві цих країн;

– коефіцієнт випередження росту взаємного товарообороту порівняно з ростом загального зовнішньоторговельного обороту;

– коефіцієнт випередження росту взаємного товарообороту порівняно з ростом суспільного виробництва взаємодіючих країн.

Для характеристики певних аспектів участі країни в зовнішньоекономічних зв'язках можуть використовуватися наведені показники [3]. Доречно зазначити, що науковці враховують і обсяги виробництва.

Варто навести, запропоновані польським економістом Ежі Клеєром, фактори, які визначають силу зовнішніх зв'язків національних господарств різних типів:

1. Рівень економічного розвитку країни, який можна виміряти величиною національного доходу на душу населення. Чим більше значення такого показника, тим більші можливості розвитку зовнішньоекономічних зв'язків країни, оскільки від об'єму національного доходу (НД) завжди залежить величина виробленого та особистого споживання. Доречно систематизувати країни залежно від рівня НД на душу населення, при цьому певна потенційна інтенсивність зовнішніх зв'язків відповідатиме кожному рівню НД, класу таких рівнів.

2. Ступінь розвитку структури суспільного продукту. Інтенсивність зовнішніх, а також і внутрішніх зв'язків тим вища, чим більше диференційована структура виробництва і навпаки, оскільки немає умов для широких потоків товарів та послуг як у так і поза межами країни. Лише за умови диференційованої структури експорту та імпорту, високого ступеня обробки товарів міжнародні економічні зв'язки міцні та довготермінові. Між розвиненою структурою суспільного продукту та обсягом НД на душу населення існує пряма залежність, але можливі значні відхилення (високому рівню НД на душу населення відповідає малодиференційована структура суспільного продукту (наприклад, економіка Кувейту), або відносно високому НД на душу населення – диференційоване виробництво, але з малим ступенем обробки,

або низькому НД на душу населення – відносно розвинена та диференційована структура виробництва).

3. Ресурси. Переважно це природні ресурси необхідні для виробництва сільськогосподарської сфери та різних копалин. Їх наявність є вагомою і в умовах недостатньо розвинутої економіки, тоді як лише за певного рівня промислового розвитку проявляється вплив двох попередніх факторів на інтенсивність зовнішніх зв'язків. Але вплив на зовнішньоекономічні зв'язки багатих запасів сировини може бути протилежним, при цьому важливими є й асортимент запасів, і рівень економічного розвитку. Підсиленню зовнішніх зв'язків не сприяє великий обсяг ресурсів за високого рівня економічного розвитку, оскільки ресурси можуть використовувати всередині країни, а в разі обмеженого асортименту країни різних рівнів розвитку змушені розширювати зовнішні зв'язки. Слід ураховувати структуру експорту, частку сировини, адже недарма поділ країн із позиції експорту на індустріальні та аграрні не співпадає з – на розвинені та відсталі, що видно на прикладі Австралії та Нової Зеландії [4, с. 46–47]. Залежно від рівня економічного розвитку нестача внутрішніх ресурсів впливає на зовнішні зв'язки: чим він вищий тим вони ширші.

4. Характер внутрішнього ринку. Обмеженню зовнішніх зв'язків сприяє ємний ринок, але слід ураховувати ємність не лише з позиції кількості населення, але й купівельної спроможності населення і доходів, диференціації попиту. Так, багаті внутрішні ринки з диференційованим попитом більше сприяють зовнішнім зв'язкам, ніж ринки такого ж розміру з недиференційованим попитом [4, с. 46–48].

Тобто вчений наводить фактори, які визначають силу зовнішньоекономічних зв'язків, причому як видно з наведеного, залежно від їх використання, впливу держави, вони можуть мати протилежні наслідки.

Висновки. Отже, враховуючи розвиток МПП, усе активнішого залучення до нього країн та зростання їх добробуту від цього, вченими розроблено низку показників, які характеризують участь країн у МПП. Водночас особливу увагу слід приділити показникам, які визначають місце міжнародного регіону в системі зовнішньоекономічних зв'язків окремих країн, інтеграційних угруповань, особливо в умовах розвитку інтеграційних процесів як задля висновків щодо успішності даного процесу, так і подальшої інтеграції.

Література:

1. Галкина В. А. Мировая экономика и международные экономические отношения : Учебно-практическое пособие для дистанционного обучения / В. А. Галкина, С. А. Маруев // Департамент кадровой политики и образования Министерства сельского хозяйства и продовольствия Российской Федерации. TACIS FDRUS 9702 «Укрепление сельскохозяйственной реформы посредством образования» – М., 2001. – 108 с.
2. Давыденко Е. Л. Европейские страны с малой экономикой. Особенности внешней торговли и инновационного развития / Е. Л. Давыденко, Е. С. Ботеновская. – Минск : БГУ, 2015. – 275 с.
3. Яблукова Р. З. Международные экономические отношения [Электронный ресурс] / Р. З. Яблукова. – Режим доступа : <http://www.konspekt.biz/index.php?text=30036>.
4. Клеер Е. Всемирное хозяйство : закономерности развития / Ежи Клеер ; пер. с польск. науч. ред. и предисл. Ю. В. Шишкова. – М. : Мысль, 1979. – 389 с.